

Obecně o lidském krachu

Michal Dočkal nastudoval v Městských divadlech pražských drama Arthura Millera **Smrt obchodního cestujícího**. Inscenace je po odchodu z Národního divadla i návratem Miroslava Donutila na pražské jeviště.

JANA MACHALICKÁ

Miller svou slavnou hru napsal už v roce 1949, ale toto sociálněkritické drama nemá v Česku bůhvíjakou inscenační tradici, naposledy ho v Praze uvedl Viktor Polesný v Rokoku s Janem Vlasákem, za posledních třicet let se ale více hrála v regionech. Nové uvedení se jeví jako velmi dobrý dramaturgický tah, byť hra zasazená do reálií poválečné Ameriky má téma, které může rezonovat; někdy s menší, někdy s větší silou. Společnost, která jede na výkon a úspěch a někdy až tragikomicky deformuje jedince, není nic, co by současníci neznali. A to i přesto, že v naší realitě existuje přece jen pár sociálních pojistek, než aby člověk skončil jako nepoužitelný odpad, který bude mít větší hodnotu po smrti.

Ale až tak oslnivými úspěchy se v tomto směru společnost sedmdesát let od napsání hry vykázat nemůže. Příznačné ovšem je, že třeba v 90. letech, v době plného nadšení z kapitalismu, hru v Národním divadle režíroval Jan Kačer a že se tehdy jevila jako mrtvý, místy až schematický text.

Michal Dočkal s dramaturgyní Simonou Petřou Millerovu hru poměrně dost zkrátil a vyřezal, hraje se dvě hodiny bez pauzy. Americké realie i dobový nátěr eliminoval, spíše se snažil o obecnější studii lidského krachu. Soustředil se na postupující degradaci hlavního hrdiny, cestáka Willyho Lomana (Miroslav Donutil) a na rozpad jeho rodiny. Ten ještě vyostřuje až k bitvě o to, kdo dokáže víc zranit.

Problémem je, že se z takového pojetí částečně vytrácí to, na čem Miller svou hru postavil – a to je obraz společnosti nebo chtěli systému, který dokáže lidi zahánět do kouta a sebrat jim sebeuctu. S tím také padají pod stůl i některé tragikomické, groteskní detaily. Do jisté míry toto pojetí ubírá z psychologie postavy, trochu se ztrácí příčina Willyho permanentního předstírání a lhaní si do vlastní kapsy, rozmlžuje se to, co jej drtí. A to včetně poslední scény,

Láska a podpora. Linda (Zuzana Kronerová) svého muže Willyho, který zcela postrádá empatii (Miroslav Donutil), bezvýhradně hájí a podporuje.

FOTO MDP

v níž se dozvídáme, že jeho sebevražda byla další fiasko. Na jeho pohřeb nikdo nepřišel, tato dost drsná zpráva, že ani smrt nic nezměnila, se také vytratila. Místo toho zůstává jen krátký epilog v podobě lapidárního sdělení nad hrobem, který pronáší čerstvá vdova Linda (Zuzana Kronerová).

Až na dno k obludné trapnosti

Nemyslím, že by Miroslav Donutil postavě nedal přesvědčivost či uvěřitelnou emoci, i přesto, že kvůli řadě škrtů nemůže svůj krach plně pojmenovat a působí hodně nesympaticky, má silná místa. A kdyby se ještě vzdal puzení jít divákům vstříc, byl by jeho výkon ještě lepší. Postava Willyho, oč víc postrádá empatii ke svému okolí, o to méně žije v realitě, živí se iluzí, svou představou úspěchu, který nikdy neměl, nebude mít a s největší pravděpodobností ho nebudou mít ani jeho synové.

Donutilův Willy chce vystupovat sebejistě a s úsměvem, jak si přečetl v příručkách o podnikání, ale nakonec skoro pokaždé prožije jen další směšné fiasko. A už se

ani nesnaží předstírat svou hru na úspěch, bortí se a šourá se skoro zlým, nenávidným výrazem. Svěcity vůči rodině, zejména synům neumí vyjádřit, je tím doslova paralyzovaný a to ho žene do dalších zoufalých výpadů. Tak končí scéna v restauraci, kde umanutě a s hysterickou agresí útočí na své syny Happyho (Martin Donutil), a zejména Biffa (Viktor Dvořák).

K nejsilnějším momentům, kdy se vyjevuje Willyho absolutní rozklad, je pak scéna před závěrem – Biff se po vypjaté hádce a totální destrukci vrhá tátovi do náruče, ten ho skoro znechuceně odrazí se slovy: „Co děláš?“ Otevřeně projevit cit nedokáže a neumí být jiný, i když trpí. Tuhle polohu člověka, který drží dekorum, přestože už je pokořený a na dně, Donutil uhrává. I obludnou trapnost, s níž se láme před mladým šéfem a doslova se před ním plazí, i když chvilku předtím kázal o suverénním postoji. A v těchto paradoxech, které skládají tragédii malého člověka, je Donutilův Willy autentický a vlastně i dojemný.

Dočkal se nijak režisérsky nepředvádí, buduje situace střídme

s důrazem na dialogy a cíleně směřuje k dominanci herců. Retro vracečky a průhledy do Willyho myslí a jeho vize sice vycházejí inscenačně kostrbatěji, ale jinak režie účelně využívá náznaků a jednoduché výtvarné symboliky. V životě Willyho nic krásného ani povznášejícího není a scéna Davida Marka to výmluvně metaforizuje, bílá stěna uprostřed jeviště se pohybuje kupředu a dozadu, jako by se smřšťovala a zvětšovala, tak jak hrdina kolísavě klopytá ke svému konci. Na stěnu lepí Linda papírky s tím, co má zaplatit, tam se objevují a mizí různé atributy, které měly svůj význam a staly se nepotřebnou většinou, je tam článek o Aljašce jako připomínka Willyho fantasmagorií o zlatých časech cestáckých, mávátko roztleskávaček, kyčlovitý plakát s cválajícím běloušem, tenisová raketa, všechno to odpadává, trhá a se a mizí. Tam se také ve chvíli Willyho odhodlání zjeví nápis Nikdy se nevzdej, který se postupně rozpadá na slovo sen. A v závěru se na stěně po posledních Willyho slovech objeví jeho velká silueta, která se zmenšuje

až se zastaví. Ze života zbude jen prázdný stín...

Dočkalova inscenace má ovšem také dva nezpochybnitelné herecké výkony – vynikající Zuzanu Kronerovou v roli Lindy a Biffa Viktora Dvořáka. Kronerová má dokonalou mluvní kulturu a především dokáže velmi prostě obsáhnout veškerou hořkost postavy, bez patosu, jen jako by polykala jednu pilulku za druhou, přijímá, co se děje, klidně, a přece s velkou vnitřní bolestí, s jasným vědomím toho, kam věci spějí. Dvořákův Biff je přirozeně rozlomený mezi dvě polohy, mezi stále se hromadícím vztekem a snahou podrobit se otci, aby byl klid. Obě polohy však nelze smířit a Biff se ocitá v podstatě ve stejném stavu rozkladu jako otec a jejich duely rozhodně inscenaci dynamizují.

Arthur Miller: Smrt obchodního cestujícího
Překlad: Luba a Rudolf Pellarovi
Režie: Michal Dočkal
Scéna: David Marek
Kostýmy: Zuzana Bambušek Krejzková
MDP, ABC, premiéra 14. 12.